

Několik citátů z knihy sv. Roberta Bellarmina

„O vystupování mysli k Bohu po žebříku stvořených věcí“

Z předmluvy:

Písmo svaté nás často napomíná, abychom horlivě hledali Boha; neboť ačkoli „*Bůh není daleko od jednoho každého z nás, poněvadž v něm žijeme, pohybujeme se a jsme*“, jak praví Apoštol (Sk 17): přece my jsme daleko od Boha; a jestli ustavičně nepodnikáme vystupování v srdci (Ž 83,6) a nevztýčujeme si žebříky do nebe a nehledáme vážně a pracně Boha – pak se synem marnotratným v krajině vzdálené, daleko od vlasti paseme vepře (Lk 15).

A abychom stručně vysvětlili, jak to mezi sebou souvisí, že Bůh není daleko od nás a my jsme přece tuze daleko od něho: pravíme, že Bůh není daleko od nás, poněvadž nás ustavičně vidí ten, jehož očím je všechno přítomné; on také na nás ustavičně myslí, poněvadž *se o nás stará* (1Petr 5); a on také ustavičně se nás dotýká, protože „*všechno nese slovem své moci*“ (Žid. 1). A tuze daleko jsme od Boha, poněvadž Boha nevidíme a vidět nemůžeme, neboť „*přebývá ve světle nepřístupném*“ (1Tim 6): ale také nejsme s to, abychom o Bohu mysleli něco ze sebe jako ze sebe (2Kor 3); mnohem méně jsme schopni dotýkat se ho zbožným citem a k němu lnout, pokud nás neuchopí a nepřitáhne jeho pravice. Proto když řekl David (Ž 62): „*Přilnula k tobě duše má*“, ihned připojil: „*uchopila mne tvá pravice*“...

...A tak já těmito důvody podnícen, když mi bylo popřáno trochu pokoje od veřejných záležitostí, a povzbuzen příkladem sv. Bonaventury, který v podobném ústraní napsal putování duše k Bohu, pokusil jsem se z úvah o stvořených věcech sestavit žebřík, po kterém by se, ať už jakkoliv, mohlo vystupovat k Bohu; rozdělil jsem ho na patnáct stupňů podle patnácti stupňů, po kterých se vystupovalo k Šalomounovu chrámu, a patnácti žalmů, kterým se říká stupňové.

1. stupeň – úvaha o člověku

...rozhodl jsem se zkoumat na tomto místě jen čtyři obecné příčiny: kdo je mým tvůrcem; z jaké látky mne učinil; jakou podobu mně dal; a k jakému cíli mne stvořil...

...Ptám se tě, duše má, kdo ti dal, že jsi, když do nedávna nebylas nic? Věřu tě nezrodili rodičové tvoji tělesní, poněvadž co se zrodilo z těla, tělem jest; ty však jsi duch; nestvořily tě nebe nebo země, slunce nebo hvězdy; vždyť ony jsou hmotné, ty však jsi nehmotná. Ale tvými původci nemohli být ani andělé nebo archandělé, anebo jiní tvorové, poněvadž nejsi stvořena z nějaké látky, nýbrž naprosto z ničeho, a z ničeho něco učinit může jenom všemohoucí Bůh.

...Přejdeme k látce, ze které je člověk utvořen. Jest prachatrná, ale čím je chatrnější, tím vhodnější příležitost nám poskytuje k tomu, abychom v sobě vytvořili ctnost pokory...

...Nyní je na řadě, abychom uvažovali o podobě, která je třetí z příčin. A věru, čím bezcennější je látka, z které byl učiněn člověk, tím drahocennější a vznešenější jeví se podoba, daná člověku. Pomímám podobu těla zevnější, postavu a tvářnost lidského těla, která vyniká nad postavu a tvářnost všech živočichů; neboť tato podoba není podstatná, nýbrž případková. A tak podoba člověka podstatná, která dělá člověka člověkem, a která ho odlišuje od ostatních živočichů, je nesmrtelná duše, obdařená rozumem a svobodnou vůlí; obraz Boží, vytisknutý podle vzoru nejvyššího božství. Tak zajisté čteme, že řekl Bůh, když chtěl utvořit člověka: „*Učiňme člověka dle obrazu a podobenství svého, a panuj nad rybami mořskými a nad ptactvem nebeským a nad hovady (tj. dobyt看kem) a nad veškerou zemí a nad veškerým plazem, který se pohybuje na zemi.*“ (Gn 1).

...Účel pak, pro který byl člověk stvořen, není jiný, než sám Bůh ... A tak o člověku, který je stvořen pro nejvyšší cíl, bude možno říci, že dosáhl svého cíle, až jeho duše bude vidět Boha, jak jest, a k tomuto vidění se přidruží znalost všech věcí, a vůle bude požívat nejvyššího dobra, horoucně milovaného a toužebně žádaného, a tělo, obdařené nesmrtelností a neporušitelností a jinými slavnými dary, se bude kochat mírem a radostí. ... Ó kdybys, duše, mohla pochopit, co znamená, že se mu budeme podobat, poněvadž jej budeme vidět jak jest, jak rychle by se ti rozptýlily mraky a mlhy pozemských žádostí! ...

2. stupeň – úvaha o světě vně člověka

...Postupme však dále. Kdo vypočítá množství věcí stvořených jedním Bohem, tvůrcem nebe i země? „*Písek mořský a kapky deště*“, praví Sirachovec, „*kdo spočítá?*“ (Sir 1). Ale pomineme-li tyto pranepatrné věci: kolik je v zemi a v mořích kovů, zlata a stříbra, mědi a olova, kolik vzácných nerostů a drahokamů a perel? Kolik je na zemi rodů a druhů a jedinců rostlin, křovin a stromů? A v každém z nich, kolik je zvláštností? Kolik také rodů, druhů a jedinců živočichů ... čtvernožců, plazů a ptáků? Kolik v moři rodů, druhů a jedinců ryb? Kdo je vypočítá? Co říci o množství lidského pokolení, o němž je psáno: „*Podle vyvýšenosti své rozmnožils syny lidské?*“ (Ž 11). Kolik konečně je na nebi hvězd? Kolik v nebi andělů? Neboť o hvězdách čteme v pravdoprawdoucím Písmě: „*Spočítej hvězdy, můžeš-li.*“ (Gn 15,22). A jinde přirovnává množství hvězd k množství mořského písku, a ten, jak je dobře známo, je nespočetný.

Zde je dobré poznamenat, že dalekohled byl vynalezen v Nizozemí roku 1608 a k systematickému pozorování oblohy se začal používat od roku 1609 díky Galileovi. Bellarmin tedy, který byl do procesu s Galileem zapojen, měl přístup k pozorováním hvězd dalekohledem, ale všeobecně tyto poznatky ještě nebyly rozšířeny.

...O andělech pak píše Daniel: „*Tisícové tisíců sloužili jemu, a desettisíckrát stotisíců stálo před ním.*“ (Dan 7,10) ...

...Ale jakkoliv vzbuzuje podiv množství stvořených věcí a dokazuje mnohonásobnou dokonalost jednoho Boha, přece ještě podivuhodnější je rozmanitost věcí, kterou spatřujeme v té mnohosti, a k poznání Boha vede snadněji; není zajisté nesnadno vytlačit jedním pečetiídem mnoho obrazů naprosto si podobných, ani týmiž

typy vytisknout nespočetná písmena, avšak měnit formy téměř do nekonečna všemi způsoby, jak to učinil Bůh, tvoře věci, toť je vskutku dílo Boží a obdivu nejhodnější.

Třeba si uvědomit, že i knihtisk tehdy ještě představoval moderní technický výtvarný výdobytek, vedle tištěných knih se stále používaly i ty ručně psané, které si přepsáním mohl opatřit i ten, kdo neměl tiskařský stroj.

...A nyní ze síly, kterou Bůh udělil věcem stvořeným, vystupme k pochopení nekonečné síly Stvořitelovy. Není vůbec věci, která by neměla podivuhodné síly neboli moci nebo účinnosti. Padá-li z velké výšky kámen, s jakou prudkostí se řítí? Čeho nedrtí, co mu odolá? Když chtěl Duch svatý v Apokalypse popsat nesmírnou prudkost, jakou v den soudu do hluboké propasti bude svržen veliký Babylon, to jest všichni bezbožníci, praví takto: „*A popadl jeden silný anděl veliký žernov a uvrhl jej do moře, řka: Takovou prudkostí vržen bude Babylon, to veliké město, a více již nebude nalezeno.*“ (Zj 18,21). Natož voda, která, poddajná a přítulná, mírně teče po povrchu zemském, když se rozhněvá a vzedme v řekách nebo v potocích, sráží a strhuje všecko, co se jí namane v cestu; nejen chaty venkovanů, nýbrž i brány a hradby měst, i mosty z mramoru jsme viděli jak zbořila...

...Zbývá, abychom se zahleděli na krásu stvořených věcí...

...Zajisté veliká je krása zelenající se louky, dobře pěstěné zahrady, půvabného lesa, klidného moře, jasného vzduchu, pramenů, řek, měst, třpytícího se a nespočetnými hvězdami jakoby rozjiskřeného nebe. Jak také blaží krása stromu oděného květy anebo obtíženého ovocem! Různé podoby čtvernožců, let ptáků, hry ryb! Co mám říci o kráse hvězd a měsíce, a zvláště o oné velkolepé a nádherné záři slunce, které svým východem rozradostňuje celý svět?

Avšak lidé, k nimž mluvíme především, nemají v ničem jiném takové zalíbení jako ve vlastní sličnosti a podobě. Pro krásu žen mnoho jich zahynulo, praví Sirachovec (9,9) ... a co říká Písmo o poblouznění, které se z této tělesné krásy přihodilo Davidovi, Šalomounovi a Samsonovi... ...A tak, duše má, je-li tak veliká krása, kterou vyplýval tvůrce Bůh na věci stvořené, jak veliká, myslíš, a jak podivuhodná je krása nejkrásnějšího Stvořitele...? ... mnoho svatých tak zahořelo láskou k němu, že jedni se skryli do pouští, aby o něm ustavičně rozjímali, jako sv. Maří Magdalena, Pavel, první poustevník, veliký Antonín a jiní bezpočetní Poslyš jednoho z nich, svatého mučedníka Ignáce, co píše Římanům: „Oheň, kříž, dravá zvěř, zlámání kostí, rozsekání údů, rozdrcení celého těla a všechna ďábelská mučidla ať na mne padnou, jen když budu požívat Krista!“ Jestliže tedy boží krása, ještě neviděná, nýbrž jen věřená a doufaná, zaněcuje tak ohnivou touhu, co způsobí, až bude viděna po odstranění závoje, jak jest v sobě?

3. stupeň – úvaha o okrsku země

Od tohoto třetího stupně Bellarmin dost zevrubně rozjímá nad čtyřmi živly – země, voda, oheň, vzduch – ale určitě toto jeho uvažování není tak malicherné a hloupé jako u některých řeckých tzv. přírodních filozofů.

4. stupeň – úvaha o vodách, a hlavně o pramenech

...Voda mimoto uhašuje oheň; a ona voda nebeská, milost totiž Ducha svatého, podivuhodným postupem a způsobem uhašuje oheň tělesných žádostí; na uhašení tohoto požáru mnoho totiž zmohou posty a trýznění těla, avšak jenom když se přidají jako nástroje k milosti Ducha svatého; jinak samy sebou mnoho nezmohou...

...Voda mimo to hasí žízeň; a jen ona voda nebeská může uhasit nejtrýznivější různé a téměř nesčíslné tužby lidského srdce. Tak Pravda, mluvíc k Samaritánce, docela zřejmě učila: „*Kdo se napije této vody, bude zas žíznit; kdo se napije vody, kterou mu dám já, nebude žíznit na věky.*“ (J 4). Vůbec je jisto, že se „*nenasytí oko pohledem, ani se nenaplní ucho poslechem*“ (Kaz 1,8). Nabídni a dej člověku cokoliv, nemůže to nasytit jeho touhu, poněvadž je uschopněn pro dobro nekonečné, a všechny věci stvořené vtěsnány jsou do určitých mezí a hranic. Kdo však začne pít vodu nebeskou, po ničem už nedychtí, nic jiného nevyhledává...

...vodní prameny... Nikoli bez příčiny nazývá se Bůh ve Písmu svatém Pramenem života, pramenem moudrosti a pramenem vody živé (Ž 35, Sir 1, Jer 2) ... Bůh je nejpravdivějším zdrojem bytí; on sám nedostává své bytí od žádné věci, kdežto všechny věci je berou od něho.

...A vskutku plným právem nazývá se Bůh také pramenem života, poněvadž žije a má život sám v sobě, ba jest životem věčným: „*Tento jest pravý Bůh a život věčný*“ (1J 5), říká sv. Jan, a všechny věci, které žijí, přijímají život z tohoto pramene, a když on jim přestane dodávat život, „*hynou a v prach svůj se navrátí*“ (Ž 103,29), jak píše svatý prorok David...

...Ale už je na čase, abychom, pokud můžeme, vystoupili k prameni moudrosti. „*Pramen moudrosti slovo Boží na výsostech*“, říká kniha Sirachova, a správně řekl na výsostech, poněvadž pramen moudrosti bohatými proudy stéká na svaté anděly a na duše blažených, nám však, kteří putujeme v poušti, nedostává se tak moudrosti, jako spíše jakési páry anebo vůně moudrosti (Moudr 7,25, Sir 24,20).

...Blahopřej oněm duchům, kteří pijí z pramene moudrosti; a jakkoliv Boha nemohou obsáhnout ... přece na tvář Boží, to jest první příčiny, zírají beze všeho zahalení a jasy jejími ozáření, o všech věcech naprosto správně soudí, a v onom poledním světle moudrosti se nebojí ani temnot bludů, ani soumraku nevědomosti, ani mlhy mínění. Dychti po této blaženosti a abys k ní bezpečně přišel, miluj z celého srdce Pána Ježíše Krista, „*v němž jsou všechny poklady vědění a moudrosti Boží*“ (Kol 2,3).

5. stupeň – úvaha o vzduchu

6. stupeň – úvaha o ohni

Živel ohně je do té míry čistý a vznešený, že sám Bůh se chtěl nazývat ohněm, jak praví Mojžíš i Pavel: „*Náš Bůh je stravující oheň.*“ (Dt 4, Žid 12). A když se ponejprv zjevil Bůh Mojžíšovi, dal se vidět v ohni, jenž zachvátil keř, aniž ho spálil: „*Ukázal se Hospodin*“, praví Mojžíš, „*v plamenu ohně z prostředku keře, i viděl, že keř hoří a neshořívá*“ (Ex 3). A když ten Bůh přišel, aby dal zákon lidu, přišel v podobě ohně; neboť tak o tom mluví Mojžíš: „*Celá hora Sinaj kouřila, poněvadž na ni sestoupil Hospodin v ohni.*“ (Ex 19). A obdobně k tomu tajemství, když měl být prohlášen zákon nový, zjevil se Duch svatý apoštolům v ohnivých jazycích (Sk 2). Ostatně ti, kteří jsou Bohu v nebi nejbliž, nazývají se serafy, což znamená ohniví...

...Oheň má dále tu zvláštní vlastnost, že tvrdé železo změkčuje, takže se snadno dá kout a roztepávat na plech a různotvárně od řemeslníka zpracovávat. Silně působí oheň na železo, ale daleko více účinkuje svou mocí náš Bůh na zarputilá a zatvrzelá srdce smrtelníků. Poslyš, co praví sv. Bernard ve své knize o rozjímání: „Jen to srdce je tvrdé, které se sama sebe neděsí, poněvadž se ani necítí. Jak je to tedy se srdcem tvrdým? To je srdce, které ani nepuká zkroušeností, ani se neobměkčuje zbožností, ani se nepohne prosbami, neustupuje hrozbám, ranami se zatvrzuje; je nevděčné, když se mu prokáže dobrodiní, nevěrné ke každé radě; vskutku, ani se nebojí Boha, ani se nestydí před člověkem.“ (Lib. I. c. 2)

Že to všechno je pravda pravdoucí, tomu nasvědčuje Farao, který čím více byl od Boha trestán, tím více se zatvrzoval, a čím milostivějším se prokazoval Bůh, zastavuje rány, on tím zuřivěji mu vzdoroval a jím pohrdal. Avšak zlíbí-li se někdy Bohu zapáliti v srdci, byť sebetvrdším, jiskru pravého ohně své lásky, ihned změkne a jako vosk jhne a rozplývá se, a žádná zatvrzelost této moci dlouho se neubrání, žádná urputnost neodolá; ale náraz to srdce, které bylo kamenné, promění se v masité, a ze zledovatělého sněhu, jak zavane Duch Páně, tekou vody. Příklad toho máme v Evangelii o ženě, která byla v městě hříšnicí, kterou nemohly pohnout, aby zanechala hříšného života, ani napomínání bratrovo, ani výtky sestřiny, ani čest rodiny, ani vlastní ostuda a hanba; a přece jediný paprsek Kristův, který jí pronikl do srdce a zanítil v něm jiskru božské lásky, tak náhle ji proměnil a přejinačil, že se nestyděla tato vznešená žena na místě veřejné hostiny přistoupit k nohám Kristovým a všecka se rozplývající v slzách, z těch slzí Kristovým nohám připravit lázeň a vlastními vlasy jako šátkem nohy jeho utírat a z prudké lásky zas a zase líbat a drahocennou a vonnou masť pomazávat, aby dala najevo, že od nynějška chce sebe i všechn svůj majetek zasvětit službě Kristově...

7. stupeň – úvaha o nebi, tedy o slunci, měsíci a hvězdách

Nad Bellarminovými názory na astronomické jevy se dnes mnozí můžou poušklíbnout. Myslím ale, že pokud jde o skutečné poznání astronomických věcí, nesahá naprostá většina dnešních lidí Bellarminovi ani po paty, a protože já k této většině patřím, uvedu jen jeden citát z Bellarminovy úvahy o měsíci:

...Měsíc znamená člověka, slunce Boha. Když je měsíc od slunce odvrácen, tehdy světlem vypůjčeným od slunce hledí jenom k zemi a nebi jaksi ukazuje záda; proto se také tehdy jeví obyvatelům země ve své původní kráse, kdežto obyvatelům nebe ve své šerednosti. Napořád podobně jednají lidé smrtelní, když se daleko vzdalují od Boha, jak onen marnotratný syn, který se vzdálil od otce a odešel do krajiny daleké; potom zneužívají světlo rozumu, které obdrželi od Otce světla, jenom k pohledu na zem, zapomínají na Boha, myslí jenom na zem, milují jenom zem a všechny snahy a síly vynakládají jenom na to, aby dosáhli toho, co ona poskytuje; potom synové tohoto světa je nazývají moudrými a vyhláší je za šťastné, kdežto ti, kteří žijí v nebi, považují je za chudáky, za slepce, za škaredé mrzáky a politováníhodné ubožáky (Zj 3,17). Naproti tomu, když je měsíc spojen se sluncem a docela se mu poddává, je v úplňku ze strany vrchní a hledí jenom k nebi, kdežto k zemi obrací jenom záda a očím lidským docela mizí. Tak pokaždé když se bezbožník začne vracet ke zbožnosti a dokonalým obrácením se poddává Bohu, připojuje se pokorou k pravému slunci duší a spojuje se s ním láskou a tehdy plní, k čemu vyzývá Apoštol: aby pečoval „o věci, které jsou shůry, ne o ty na zemi“

(Kol 3,2); tehdy pošetilci jím pohrdají a považují ho jako za mrtvého. A opravdu, kdo je takový, zemřel světu „a jeho život je s Kristem skryt v Bohu“; ale až se zjeví Kristus, život jeho, potom i on se ukáže s Kristem v slávě, jak na témž místě podotýká Apoštol.

8. stupeň – úvaha o rozumové duši

...lidská duše má rozumnou vůli, která může toužit nejen po dobrech přítomných, jednotlivých a tělesných, která vyhledávají i zvířata, nýbrž i po dobrech nepřítomných, obecných a duchovních, která nám ukazuje víra nebo rozum, ba dokonce po dobru nejvyšším a nekonečném, jímž jest Bůh. A právě to člověka uschopňuje pro veliké ctnosti, hlavně pak pro královnu ctností všech, lásku. Milují i zvířata, jenže láskou žádostivou, lásku přátelskou však vůbec neznají. Ale tebe, duše, Bůh uschoptil k onomu daru, který je zřídlem všech darů a který tě s Bohem, nejvyšším dobrem, spojuje tak, že On zůstává v tobě a ty v něm, ano, tebe uschoptil ke skvoucí a nejsličnější lásce. „*Neboť Bůh jest láska, a kdo zůstává v lásce, zůstává v Bohu a Bůh v něm.*“ (1J 4,16). Ale když toto je tak velikým dobrem vůle stvořené, jak veliké bude dobro, které v plnosti má vůle nestvořená? Jenom vůle Boží je schopna lásky nekonečné, a tou zasluhuje být milována dobrota Boží. A nepotřebuje ctností tato dobrota a nemusí ji řídit rozum, neboť ona a rozum jsou jedno a totéž, jako moudrost a láska jsou v Bohu jedno a totéž...

9. stupeň – úvaha o andělech

Zde Bellarmin poznamenává, že nehodlá podat celou nauku o andělech, ale jenom to, co se hodí k rozjímání, přitom, však se tu dozvíme daleko více, než dnes běžný i vzdělanější katolík ví – jeden příklad z jeho úvahy o moci andělů:

...Je však i cosi třetího, v čem je lidská duše ne maličko, nýbrž náramně menší než andělé. Je to moc a vláda nad těly. Neboť lidská duše ovládá na rozkaz vůle jenom své tělo, nad jinými těly tímto způsobem nevládne; a pohybuje svým tělem pohybem postupným po zemi, nemůže ho však zavěsit nad vodu nebo vznést do povětří a přenášet je, kam se jí zlíbí. Naproti tomu andělé jenom hnutím ducha, to jest na rozkaz vůle, zdvíhají těla a nesou je, kam se jim zachce. Takto jeden anděl uchvátil Habakuka a v krátké době s ním odletěl do Babylona, aby zanesl oběd Danielovi, a zase s ním odletěl do Palestiny (Dan 14). Rovněž člověk nemůže jenom duchem bojovat s nepřáteli, nýbrž potřebuje k tomu rukou a zbraní; naproti tomu anděl bez rukou a bez zbraní může bojovat proti celé armádě prostým hnutím svého ducha a porazit ji. Takto jednou jediný anděl pobil stoosmdesát pět tisíců Asyřanů (2Král 19). A může-li toto anděl, co potom zmůže Pán a Stvořitel andělů?...

10. stupeň – úvaha o Boží podstatě v přirovnání k rozměrům hmoty

Od tohoto 10. stupně až do stupně 15., tedy do konce spisu, uspořádává Bellarmin své další úvahy podle čtyřech základních rozměrů hmoty – délka, šířka, výška, hloubka – a z každého rozměru ukazuje vždy analogicky na některou Boží vlastnost.

Vystoupili jsme podstatami stvořenými, pokud jsme mohli; ale nedospěli jsme k té známosti Boha, které lze dosáhnout i v tomto slzavém údolí spekulací. Zbývá tedy, abychom viděli, zdali skrze rozměry hmotné velikosti, která je nám známa, můžeme vystoupit k šíři a délce, k výši a hloubce neviditelné bytosti Boží...

...sv. Bernard, výborný kontemplátor, sestrojil si z těch rozměrů stupně k poznání Boha, v knihách, které napsal o rozjímání papeži Eugeniovi. A tyto stupně nevynalezl on první, nýbrž naučil se tomuto vystupování od Apoštola, který pronikl do třetího nebe a do ráje, jak o tom mluví Apoštol v epištole k Efezským: „*Abyste mohli pochopit se všemi svatými, jaká je šířka a délka a výška a hloubka.*“ (Ef 3).

11. stupeň – úvaha o velikosti Boží moci v přirovnání k rozměrům hmoty

Na které Boží vlastnosti jednotlivé rozměry hmoty ukazují, to Bellarmin shrnuje v úvodu k jedenáctému stupni, když říká:

Veliký jest Pán a velikost jeho nemá míry ani konce; a není veliký jen proto, že jeho výškou je všemohoucnost, hloubkou nevystižitelná moudrost, šířkou všude se prostírající milosrdenství, a délkou spravedlnost jako železný prut; nýbrž i proto, že každá z těchto vlastností je veliká velikostí nekonečné šířky, délky, výšky a hloubky.

A následně tedy Bellarmin, stejně jako čtyři rozměry hmoty aplikoval na Boží vlastnosti ve všeobecnosti, tak nyní tytéž čtyři rozměry opět aplikuje ještě hlouběji na každou z těch Božích vlastností zvlášť. Tedy nestačí mu, že se zamýšlel nad tím, že Boží výškou je všemohoucnost, ale ještě dál rozebírá to, že i sama Boží všemohoucnost má svou výšku, délku, šířku a hloubku. A stejně postupuje i u dalších vlastností, a uzavírá:

...Nyní, duše má, už jasně chápeš, jak veliká je moc tvého Stvořitele, která se svou šířkou na všechno rozpíná, svou délkou stále trvá a bez únavy všecko nese a řídí, výškou dosahuje i k výkonům, které se zdají být nemožné, a opravdu jsou nemožné každému jinému, kromě něho samého; hloubkou dělá věci tak, že míra a způsob jeho skutků přesahuje každou stvořenou inteligenci, poněvadž všecko činí z ničeho a v ničem, bez pomůcek a bez času, jenom slovem a rozkazem: „*Řekl a stalo se, rozkázal a bylo stvořeno.*“ (Ž 148,5).

Z toho, jestli trochu chápeš, můžeš usoudit, jak velice záleží na tom, máš-li Boha rozhněvaného, či usmířeného, je-li ti nepřitelem, či přítelem; neboť je-li ti nepřitelem a je-li na tebe rozhněván, může tě náhle zbavit všech dober a zahrnout všemi bédami: a není nikoho, kdo by tě mohl vyprostit z jeho rukou; neboť kdo by se odváží zápasit s Všemohoucím?...

12. stupeň – úvaha o velikosti Boží moudrosti v přirovnání k rozměrům hmoty

Jak správně napsal Apoštol na konci své epištoly k Římanům, že jen Bůh jest moudrý (Ř 16,27), snadno pochopí ten, komu se zachce pozorně uvážít šířku, délku, výšku a hloubku moudrosti Boží.

A abychom začali od šířky, poznáváme, že moudrost Boží je nejširší, poněvadž Bůh zevrubně a dokonale poznává všecko, co jest v přirozenosti věcí, od prvního anděla až k poslednímu červíčku. A nepoznává jen celé podstaty, nýbrž i části, vlastnosti, síly, případnosti a úkony. Proto o něm praví: „*Tys kroky mé sčítl.*“ (Job 14,16); a: „*Hospodin hledí na cesty člověka a všechny kroky jeho uvažuje.*“ (Př 5,21). A jestliže počítá a

uvažuje jednotlivé kroky, oč více úkony myslí, ať dobré, či zlé? A má-li Bůh spočítány naše vlasy, podle slova Páně: „*A vaše vlasy na hlavě všechny spočítány jsou.*“ (Mt 10,30), oč více zná všechny údy těla a všechny mohutnosti ducha? A zná-li počet mořského písku a dešťových krůpějí, jak dosvědčuje Sirachovec (1,2), oč více máme věřit, že zná i počet hvězd a andělů? A přivede-li na soud všechna marná slova všech lidí, jak svědčí sám Pán (Mt 12,36), jistě k sluchu jeho zároveň přicházejí hlasy všech lidí, a nejen hlasy těl, nýbrž i duší, to jest, myšlenky a žádosti. Jak tedy veliká a jak nezměrná je tato šířka moudrosti, která zabírá současně všecko, co jest, co bylo, co bude a co býti může!

A touto nesmírnou rozmanitostí jednotlivých a nízkých věcí přece mysl Boží nebere újmy ani se nestává všední, jak usoudila pošetilá moudrost některých filosofů. Toho bychom se mohli domýšlet, kdyby Bůh své vědění vyžebraval od věcí, jak to činíme my (tj. při našem smyslovém poznání); ale poněvadž On všechno vidí ve své podstatě, není zde nebezpečnosti újmy ani zlehčení: ačkoli je mnohem vznešenější nabývat vědění žebrotou, jak jest určeno lidem, nežli vědění vůbec nemít, jak je to určeno zvířatům, stejně jako je lépe být slepým, což (někdy) je údělem živočichů, nežli bez slepoty nebýt způsobilým k vidění, což přísluší nerostům; ani nejsou ostatní údy těla ušlechtilější než oči, protože nemohou být slepé, nýbrž ušlechtilější jsou oči, poněvadž mají schopnost vidění, ačkoli mohou být i slepé, jak správně uvažuje sv. Augustin v knihách o městě Božím (Aug. de civ. Dei XII, c. 1. No 3).

Proto vskutku, duše má, na každém místě a v každém čase máš bedlivě dávat pozor na to, co děláš, co mluvíš, nač myslíš, protože nikdy nic neděláš, nemluvíš, nemyslíš, než co vidí, slyší a čeho si všímá Bůh; vždyť jestli by ses neodvážil učinit nebo promluvit něco špatného, byť tě k tomu ponoukala i nejprudší žádost, kdybys myslel, že tě vidí nebo slyší člověk: jak se opovažuješ na to myslit, když tě pozoruje rozhněvaný Bůh? Dejme tomu, praví sv. Augustin v pravidlech pro řeholnice, dejme tomu, že tě žádný člověk nevidí, co si počneš s tím nejvyšším pozorovatelem, jemuž nic se nemůže utajit? (Aug. ep. CCXI. No. 10). A sv. Basil v knize o panictví oslovuje pannu, uzavřenou v pokojíčku samotnou, a napomíná ji, aby se ostýchala a v uctivosti měla Ženicha, přítomného všude, a jeho Otce, a Ducha svatého, a nescíslné množství andělů a s nimi svaté duchy otců, neboť prý není mezi nimi žádného, jenž by neviděl všude všecko (Basil. de virginit. c. 7). Ó, jak jsi blažená, duše má, jsi-li si vědoma a cítíš-li se stále v tomto divadle, i v tichu noční tmy; je-li tomu tak, jak dokonale si zařídiš život, jak bedlivě se budeš vystříhat každé malichernosti a roztržitosti! To právě řekl Hospodin praotci Abrahamovi: „*Chod' přede mnou a buď dokonalý.*“ (Gn 17,1), to jest, pamatuj, že tě ustavičně vidím, a dozajista budeš dokonalý.

... .. Ale poněvadž jsem si nepředsevzal disputovat o nějakých otázkách, nýbrž povzbudit duši a pozvednout ji k Bohu, probud' a prober se, duše, a pozdvihni se nad sebe (Pláč 3,41), jak napomíná Jeremiáš, a myslí na onu hlubokou propast Boží moudrosti, která zkoumá nejtajnější záhyby srdce a vidí tam mnoho, čeho samo srdce nevidí.

Ó přeblažený Petře, když jsi říkal Pánu: „*I kdybych měl s tebou zemřít, nezapřu tebe*“, jistě jsi nemluvil z dvojakého srdce, nýbrž z upřímného a poctivého, a neviděls ve svém srdci onu nestálost, kterou v něm viděl tvůj Pán, když pravil: „*Dříve než kohout dvakrát zakokrhá, třikráte mne zapřeš.*“ (Mt. 26,34; Mk 14,30); neb

viděl nejzkušenější lékař ve tvém srdci slabost, kterou neviděl ty, a bylo pravda, co předpověděl lékař, čím se chlubil nemocný. Ale děkuj lékaři, který, jak napřed viděl a předpověděl budoucí nemoc, tak mocným lékem pohnul tvou duši zázračně k pokání a z nemoci rychle ji uzdravil.

Ó dobrý, ó laskavý, ó nejmoudřejší a nejmocnější lékaři, „*od tajných špatností mých očisti mne.*“ (Ž 18,13)! Co všechno a jak veliké viny já neoplakávám a slzami nesmývám, protože jich nevidím! Pomáhej mně milost tvá, kterou zpytuješ ledví a srdce, zlé žádosti a také skutky, jejichž hříšnost nevidím, ty, jenž je vidíš, mně ukaž tak jak jsou, a otcovsky se mne ujav, dej vytrysknout prameni slz, aby, dokud je čas, byly smyty a zničeny tvou milostí! Amen.

13. stupeň – úvaha o praktické moudrosti

Zde Bellarmin rozebírá, že šířka moudrosti praktické vysvítá ze stvoření věcí a z jejich uspořádání v míře, v čísle a váze.

14. stupeň – úvaha o Božím milosrdenství

...Ještě větší trpělivost poznáváme v tom, že mnozí hříšníci milostí Boží z jezera bídy a z bahnitého bláta vyvedeni, a ze synů tmy v syny světla proměněni, a z hříchu smrti věčné za dítky Boží přijati a k naději na království nebeské povoláni, zas a zase a často a častěji nazpět upadající do dřívější hanebnosti a do předešlého nevděku, přece od shovívavého Boha nebývají ponecháni na holičkách, nýbrž přelaskavě a dobrotivě se čeká na jejich obrácení, Bůh je k němu zve a vyzývá, a jestliže ze srdce se kají, nejmilosrdnější Otec je přijímá nazpět jak ztracené syny a dává jim políbení míru a vrací jim dřívější pocty a hodnosti (Lk 15). Ne bez příčiny na otázku sv. Petra, kolikrát že by měl odpustit bratru, který se proti němu prohřešil, zdali až sedmkrát? odpověděl: „*Nepravím tobě až sedmkrát, nýbrž až sedmdesátkrát sedmkrát.*“ (Mt 18); zajisté chtěl, abychom totéž, co činí on, když odpouští kajícím, činili i my. On však pro toto usmíření neurčil jinou lhůtu než konec tohoto života; dokud je hříšník na živu, byť se ve svých pádech a obráceních dožil sta let, i více, nejdobrotivější Otec jej připouští k odpuštění hříchů; milosrdný Otec nezná pokání pozdního, jen když je vážné a vychází ze srdce opravdu zkroušeného a poníženého. Proto však nikdo nesmí zneužívat dobroty Boží a odkládat obrácení ze dne na den, poněvadž nikdo neví, kterou v hodinu a kterého dne vyjde z těla a předstoupí před tribunál nejspravedlivějšího Soudce. Ba tato k neuvěření veliká dobrota Boží by měla každého povzbudit a přivábit k obrácení; neboť je-li Pán tak dobrotivý k hříšníkům, kteří zas a zase upadají do svých neřestí, jak důvěrný bude Otec k těm, kteří když jednou okusili milosti Boží, nikdy už se nedali svést k tomu, aby se od ní odloučili nebo odtrhli, i kdyby všelijaká pokušení na ně sebevíc dorážela!

15. stupeň – úvaha o Boží spravedlnosti v přirovnání k rozměrům hmoty

...Písmo svaté pojímá spravedlnost Boží na čtverý způsob: předně jako spravedlnost universální neboli obecnou, která v sobě zahrnuje všechny ctnosti a znamená totéž co svatost nebo hodnost; v tomto smyslu praví žalm: „*Spravedlivý Pán ve všech cestách svých, a svatý ve všech dílech svých.*“ (Ž 144,17); za druhé se jí rozumí pravda nebo věrnost, jak čteme v jiném žalmu: „*Abys byl ospravedlněn v řečech svých.*“ (Ž 50,6); za třetí spravedlnost odměňovací, a o té praví v druhém listě k Timotheovi: „*Uložena jest mi koruna spravedlnosti, kterou mně vydá Pán, v onen den spravedlivý soudce.*“ (2Tim 4,8); konečně spravedlnost trestající hříchy, jak čteme v jiném žalmu: „*Dštíti bude na hříšníky osidla; oheň a síra a duch bouře díl kalicha jejich, neb spravedlivý jest Hospodin a miluje spravedlnost.*“ (Ž 10,7). Velikost spravedlnosti Boží se nám poněkud ozřejmí, uvážíme-li šířku jeho spravedlnosti obecné; délku té spravedlnosti, to jest jeho pravdy a věrnosti; výšku jeho spravedlnosti, rozdávající odměny v nebi; a hloubku spravedlnosti jeho, trestající věčnými mukami bezbožníky v pekle...

...Délka Boží spravedlnosti se projevuje pravdou a věrností...

...Výšku Boží spravedlnosti spatřujeme v nebeské odplatě, kterou sám Bůh jako nejvyšší a nejspravedlivější soudce připravil těm, kdo žili zbožně a spravedlivě...

Ale vyložme trochu podrobněji, jaké jsou ty nebeské odměny, kterými nyní pro ty pozemské dárečky přemnoží pohrdají. Předně bude v nebeském království přemnoho dobrého, ba spíše všechno dobro, jakého si možno přát; všichni, kteří v tom království budou přebývat, budou blaženi; ale blaženost je vrchol vrchovatý nakupením všech dober. I budou tam dobra duševní, moudrost a ctnosti; dobra tělesná, krása, zdraví a síla; dobra vnější: bohatství, rozkoš a sláva. A to vše bude svrchované, dokonalé a nejvýtečnější. Neboť Bůh, který ukázal svou moc při stvoření světa z ničeho, a moudrost řízením světa a prozřetelností, a lásku a dobrotu vykoupením lidského pokolení skrze tajemství Vtělení a Umučení svého Syna: ukáže potom nádheru své slávy a velkomyslnou štědrost při rozdělení odměn, palem a věnců těm, kdož budou triumfovat nad nepřítelem d'áblem. A moudrost tam nebude zpytováním božství ve věcech stvořených, nýbrž nezastřeným viděním podstaty Boží, příčiny všech příčin a samotné první a nejvyšší Pravdy, a z tohoto nejskvělejšího vidění skvíti se budou duše svatých světlem tak zářivým, že sv. Jan praví o této budoucí slávě: „*Budeme mu podobni, protože jej budeme vidět tak, jak jest.*“ (1J 3,2). Z této nejvyšší moudrosti vzejde láska, královna ctností, tak horoucí, že navždy tkvíc v nejvyšším dobru, nebude ani chtít, ani nebude moci být od něho odloučena; takto celá duše a všechny její mohutnosti zůstanou v nejlepším stavu: tělo bude svítit jako slunce, což dosvědčuje sám Pán, když říká: „*Tehdáž spravedliví budou se skvíti jako slunce v království Otce svého.*“ (Mt 13,43). A toto bude jeho krásou: zdraví bude nesmrtelnost, síla neporušenost bez utrpení; slovem tělo, které je nyní živočišné, potom bude duchovní (1Kor 15), tedy poslušné na každé hnutí ducha, takže svou hbitostí předstihne rychlost větru, a tak jemné, že pronikne zdi. Bohatství pak jeho bude jednak v tom, že nebude nic potřebovat, a jednak v tom, že s Bohem a v Bohu bude všechno mít; neboť „*ho ustanoví nad veškerým svým statkem*“ (Mt 24,47). Co mám říci o rozkoši, když je psáno: „*Opojeni budou hojností domu tvého a proudem rozkoše své budeš je napájet?*“ (Ž 35,9). Kdo si může představit, jaká je to rozkoš požívat nejvyššího dobra, vidět

samu krásu, okoušet samu slast, vejít v radost Pána, to jest být účasten jeho rozkoše, která Boha činí blaženým? Čest a slávu svatých ani nejvýmluvnější jazyk nevypoví; neboť na jevišti celého světa, v přítomnosti všech lidí i andělů sám Bůh bude chválit všechny svaté a bude na ně vkládat korunu vítězů, což je nad všechny hodnosti a pocty; a budou posazeni na trůn samého Krista jako účastníci jeho království, neboť tak čteme v Apokalypse: „*Tomu, kdo zvítězí, dám sedět s sebou na trůnu mém, jak jsem i já zvítězil a sedím na trůnu Otce svého.*“ (Zj 3,21). Nad touto vysokou poctou žasl Prorok, když řekl: „*Mně pak příliš jsou ctění přátelé tvoji, Bože, příliš zesíleno je vladařství jejich.*“ (Ž 138,17). A přidáme-li k tolikerým a tak vysokým vyznamenáním jako nevýslovné koření věčnost, kdo pochopí velikost nebeské blaženosti? A přece, co sotva chápeme myšlenkou, to budeme mít a okoušet, jestliže se jednou po zbožném, spravedlivém a střízlivém životě dostaneme do oné blažené vlasti; neboť vskutku bez konce potrvá to všechno dobré, čeho služebníci Kristovi nyní s pomocí milosti Boží nabývají kratičkým přičiněním. Co na to řekneš, duše má? Spokojíš se a zlíbí se ti hrát si jako malé děti stavěním domečků z bláta, za tu cenu, že ztratíš království skutečně věčné? Zachce se ti, což je hrozné jen pomyslit, kochat se v rozkoších hovadských, ty, který máš pozvání k radostem andělským? Odvrát to od duše služebníka tvého milosrdenství tvé, Pane, ba raději „*protkni bázní svou tělo mé.*“ (Ž 118,120), a navždy mi učiň poslušnost k tvému zákonu „*sladším nad med, nad med z plástve*“, abych ukřižoval tělo s neřestmi a žádostmi a směl doufat v duchovní a trvalé rozkoše tvého ráje! Dej, Pane, služebníku svému následovat šlépějí tvého Krista, jenž tichý a pokorný srdcem, „*když mu zlořečili, nezlořečil, a když trpěl, nehrozil*“ (2Petr 2,23)! Dej střízlivě, spravedlivě a zbožně žít na tomto světě, abych s nějakou důvěrou očekával „*blahou nadějí a příchod slávy velikého Boha a Spasitele našeho Ježíše Krista!*“ (Tit 2,13).

...O hloubce Boží spravedlnosti, v níž Bůh hříšníkům uchystal věčná muka.

Bellarmin porovnává Boží spravedlnost se spravedlností lidskou, a říká:

...lidé mnoho hříchů netrestají, buď že nemohou, poněvadž provinilci se brání, anebo uprchnou, buď že o těch hříších nevědí, anebo zákonnými svědky nebyly dokázány, nebo je také trestat nechťejí, protože se nechali podplatit, anebo při tom podlehli citům náklonnosti nebo vlastní špatnosti. Ale Bůh je všemohoucí, a proto jeho moci nikdo neodolá. Je všude, proto se před ním nikdo neskryje. „*Kam se poději*“, praví David, „*kam se poději od ducha tvého, anebo kam od tváře tvé uteču? Vystoupím-li na nebe, jsi tam, sestoupím-li do pekla, jsi přítomen.*“ (Ž 138,7). On je nejmoudřejší a všechno zná, i to, co je ukryto, i tajnosti v nejdůvěrnějších skrýších a záhybech srdcí; také mu není třeba svědků, aby se provinění dokázalo, poněvadž lidské svědomí je Pánu za tisíce svědků; konečně žádné dary, žádná přízeň a náklonnost nepodplatí spravedlnosti Boží, protože Bůh naše dobra nepotřebuje. A tak je jisté, že není hříchu, ani největšího, ani nejmenšího, ani nejtěžšího, jenž by trestající spravedlnosti Boží, mstitelce hříchů, mohl uniknout, ledaže by ty hříchy byly pokáním odpykány;

...Proto, duše má, nemyšl se, netápej, nedávej se svádět a nebuď podobná těm, kteří „*říkají, že Boha znají, ale skutky svými jej popírají*“ (Tit 1,16); mnozí sice mají víru, ale jen v zevnějšku, nikoli v činu, jako meč zastrčený v pochvě. Neboť kdyby věřili skutečně a věřice mysleli vážně, že Bůh je věrný a spravedlivý a že opravdu nachystal přestupníkům ten nejtěžší trest, jemuž nebude konce a v němž nebude pražádné útechy: nemohlo by se stát, aby páchali, co pášou, a aby, jak praví Job, „*pili nepravost jako vodu*“ (Job 15,16), tedy,

aby se dopouštěli tolika a tak velikých hříchů tak snadno, tak beze strachu a tak vesele, jakoby se jim za hřích mělo dostat vyznamenání a nikoli trestu.

Ty, duše má, silně a pevně věř a věříc na paměti měj, že Bůh je v tomto čase Otcem milosrdenství (2Kor 1,3) a že je hotov všem opravdu kajícím milosrdně hříchy odpustit, že však tentýž Bůh po tomto životě bude toliko Bohem pomsty (Ž 93,1), a že na hříšníky sešle tresty, jež jim připravil a jež proroci a jeho apoštolové na jeho rozkaz kázali a na paměť potomků do knih zapsali. A tak se stane, že z bázně nesnesitelných muk a z naděje největších odměn jakoby dvěma křídly pozdvižena, projdeš zkouškami tohoto života a dojdeš života i pokoje věčného. Amen.

(De ascensione mentis in Deum per scalas rerum creatarum – poprvé vyšlo v Římě, 1615.)

Zde vybráno a upraveno podle překladu P. Jakuba Demla z r. 1948, publikovaného na webu:

<https://a-repko.sk/knihy/bellarmin/vystupovani.htm>

4. 10. 2025